

Таким чином, Draft Common Frame of Reference здатне зіграти в розвитку сучасного цивільного права в теоретичному і практичному аспектах вирішальну роль. Цей правовий текст, розроблений на основі високорозвинутого цивільного права, що обслуговує ринкову економіку. Зазначена обставина об'єктивно може не лише допомогти у правотворчій діяльності при формуванні нового цивільно-правового регулювання, а й сприяти підвищенню загальної правової культури суспільства будь-якої країни. Уніфікація європейського приватного права, незважаючи на всю складність та неоднозначність зазначеного процесу, є необхідною та надзвичайно актуальною. Це зумовлено передусім потребою в єдиному підході законодавців до регламентації цивільно-правових відносин у всіх країнах-членах Європейського Союзу. Досягти цього можна лише за умови вироблення єдиних законодавчих норм і однозначного їх тлумачення на національному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf
2. Antonioli Luisa. A Factual Assessment of the Draft Common Frame of Reference / Luisa Antinioli, Francesca Fiorentini [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.beckshop.de/fachbuch/leseprobe/9783866531222_Excerpt_001.pdf

Гончаренко Владислава Олександрівна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СИСТЕМА КОНТРАКТІВ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Контракти (contractus) – це договори, визнані цивільним правом (jus civile) і забезпечені позовним захистом. Система контрактів була закритою, тобто римське право встановлювало вичерпний перелік контрактів, які користувалися позовним захистом. Іншим самостійним різновидом договорів були пакти (pacta) – неформальні угоди, що породжували до офіційного визнання деяких з них тільки натуральні зобов'язання, а тому не користувалися позовним захистом. Пакти не підходили під жодний з встановлених правом договірних типів і тому юридичної сили не мали: «nuda pactio obligationem non parit» (D. 2.14.7.4).

Система контрактів як джерел зобов'язань остаточно сформувалася тільки у період пізньої Республіки та Принципату. Однак мова йде про концепцію, яка не

сприймалася усіма римськими юристами одностайно. Звідси випливають численні спори сучасних дослідників з приводу поняття *contractus* у римському праві. Жодне з визначень цього поняття не наблизилося до істинного, оскільки істина полягає у тому, що в римській юриспруденції не було єдиної, загально визнаної концепції договору. Так, Лабеон та Теофіл (D.16.19) визначали контракт як взаємне зобов'язання, а Гай (Gai. Inst. III. 88-89) контрактом називав будь-яке неделіктне зобов'язання.

Визначення Лабеона та Теофіла є безсумнівно передовим для свого часу, але заслуга Гая полягає у тому, що він своїм визначенням заклав основу всієї системи договірних зобов'язань із законних дій (на відміну від зобов'язань з деліктів) [1, с. 363].

Гай виділяв, виходячи з системоутворюючих фактів та джерел, чотири категорії зобов'язань *ex contractu* (з контракту): «зобов'язання укладається або шляхом передачі речі, або на словах, або письмово, або за взаємною згодою» («*aut enim re contrahitur obligatio aut verbis aut litteris aut consensus*» (Gai. Inst. 3.89)). Відповідно до наведеної класифікації контрактних зобов'язань розрізняли чотири види контрактів: реальні (*res* – річ), вербальні (*verba* – слово), літеральні (*litterae* – письмо), консенсуальні (*consensus* – згода). На думку Г. Діюшді (G. Diosdi), дана класифікація датується II ст. н.е. [2, с. 44].

Підставою цієї класифікації прийнято вважати формальний момент, що обумовлює різні види обставин, необхідних та достатніх для виникнення зобов'язань кожної з чотирьох названих груп. Так, для укладення консенсуальних контрактів мала значення одна лише угода (*consensus*) сторін незалежно від форми її вираження; зобов'язання з реальних контрактів виникали не з простої угоди сторін, а на підставі наступної за досягнутою згодою передачі речі (*res*) одним контрагентом іншому; вербальні контракти базувалися на угоді сторін, підпорядкованій суворій словесній формулі (*verbis*); літеральними називалися контракти, які уклалися у письмовій формі (*litteris*) [3, с. 7-8].

Кожна з чотирьох категорій охоплювала чітко визначене коло певних контрактів. Договори, які не увійшли до цього переліку, отримали юридичний захист шляхом віднесення їх до нової п'ятої групи інномінальних контрактів (*contractus innominati*), які не мали власних найменувань і характеризувалися за допомогою опису дій сторін, як то: «даю тобі річ, аби ти дав мені іншу», «даю тобі річ, аби ти виконав дію на мою користь» тощо.

Вербальними називали договори, які уклалися в усній формі та отримували юридичну силу шляхом та з моменту проголошення певних слів, формул або фраз. Основним видом вербальних контрактів була стипуляція (*stipulatio*). Пізніше з'явилися нові види вербальних контрактів: *adpromissio* – порука, *adstipulatio* – введення додаткового кредитора та інші [4, с. 208].

Літеральний контракт – це договір, зобов'язання з якого виникає внаслідок запису, письма [5, с. 90]. Цей письмовий контракт виник у римському праві в III – II століттях до н.е. і укладався шляхом внесення записів у прибутково-видаткові книги. Пізніше літеральні контракти втратили своє значення і їх було замінено новими борговими документами, запозиченими з грецького права, – синграфами та хірографами.

«Якщо *stipulatio* (вербальний контракт) і літеральні контракти є договорами формальними, – зазначав І.О. Покровський, – то всі інші контракти не пов'язані з будь-якою визначеною формою, всі вони – договори неформальні» [6, с. 412]. Нові неформальні категорії договорів – реальні (позичка, зберігання та застава, за виключенням договору позики (*mutuum*)) та консенсуальні – були договорами *bona fidei* [7, с. 127].

Першими з неформальних договорів виникли реальні договори, оскільки в процесі історичного розвитку права римські юристи отримали можливість з початку відмовитися від договірних формальностей, але не від форми встановлення зобов'язань. Наприклад, манципація була формальною угодою, а її предмет становила передача речі. Тому, коли відбулася відмова від формалізму у римському праві, мали перш за все виникнути саме контракти, що укладалися шляхом передачі речі, тобто реальні договори.

До реальних контрактів належали: позика (*mutuum*), позичка (*commodatum*), зберігання (*depositum*) і застава (*pignus*) (D. 44.7.6.1). Перелік реальних контрактів був вичерпним і не міг змінюватися угодою сторін.

Що стосується категорії консенсуальних контрактів, то ними визнавалися тільки договори купівлі-продажу, найму (майнового та особистого), товариства та доручення. «Зобов'язання виникають шляхом простої угоди між сторонами при купівлі-продажу, при наймі, товаристві, дорученні. Говорять, що в цих випадках виникає зобов'язання у силу угоди сторін, оскільки немає ніякої потреби ані у словах, ані в письмі, але достатньо, щоб ті, хто вчиняють юридичний акт, пришли до згоди» (Gai. Inst. III. 135-136).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Франчози Дж. Институционный курс римского права / Перевод с итал.; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М.: Статут, 2004.
2. Diosdi G. Contract in Roman Law: From the Twelve Tables to the Glossators / G. Diosdi. – Budapest, 1981.
3. Хаскельберг Б.Л., Ровный В.В. Консенсуальные и реальные договоры в гражданском праве / Б.Л. Хаскельберг, В.В. Ровный. – [Изд. 2-е, испр]. – М.: Статут, 2004. – С. 7-8.

4. Харитонов Е.О. Основы римского частного права / Е.О. Харитонов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999.
5. Бартошек М. Римское право: понятие, термины, определения / М. Бартошек. – М. : Юрид. лит., 1984.
6. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб. : Летний Сад, 1998.
7. Новицкий И.Б. Римское право / МГУ им. Ломоносова; Отв. ред. Е.А. Суханов. – М. : Ассоциация «Гумманитарное издание» «ТЕИС», 1997.

Глиняна Катерина Михайлівна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СТАНОВЛЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Шлюбний договір викликає значний інтерес та чимало запитань як у юристів, так і осіб, які бажають укласти такий договір. Слід зазначити, що у законодавстві переважної більшості країн світу давно визнали доцільність існування інституту шлюбного договору. У різних країнах цей інститут має свої особливості, проте мета його існування єдина – надати подружжю достатньо широкі можливості для самостійного визначення своїх майнових відносин у шлюбі, щоб вони мали змогу, при необхідності, змінити режим майна, встановлений законом, який автоматично починає діяти з моменту укладання шлюбу.

Проблеми правового регулювання відносин між подружжям за допомогою договірних відносин висвітлювались в працях відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як М.В. Антокольської, Є.М. Ворожейкіна, Б.М. Гонгало, В.С. Гопанчука, С.П. Індиченка, О.С. Іоффе, В.І. Кисіля, П.В. Крашеніннікова, Р.Л. Нарішкіної, Н.В. Орлової, Л.М. Пчелінцевої, З.В. Ромовської, С.Я. Фурси, Р.О. Халфіної, Ю.С. Червоного, Я.М. Шевченко, Н.А. Шебанової тощо.

Для розуміння правової природи та значення цього інституту сімейного права необхідно звернутись до історії розвитку та становлення сімейних відносин і режиму майна подружжя. Починаючи таке дослідження, перш за все слід звернутися до її витоків, а саме до основ юридичного мислення – Римського приватного права. Треба визнати, що особливість римської сім'ї, полягає саме у її особливому розвитку, правовому регулюванню та ставленню до неї держави.